

kov, nacionalnega egoizma, žalitev in mržnje, ki so jo povzročili široki krogi znotraj nemške etnografske znanosti in ustvariti zaupanje in možnosti za skupno delo. In katera stroka bi lahko več pripomogla k izvedbi takega narode združujočega načrta, kakor prav etnografska!

To bi bila močno skrajšana izvajanja nemške etnografke dr. Ingeborg Weber-Kellermannove, ki je pogumno stopila na pot razčiščevanja in prišla do preprostih resnic, ki postavljajo na glavo prenekatero trditev nemških nacističnih etnografov. Pokazala nam je s primeri, da je priseljeni nemški človek vse do prihoda nacistov in rasistov živel normalno življenje brez sledu kakega povzdigovanja svoje narodnosti in da so šele nacisti zanesli ta bacil mednje. Povedala je, da jezik, narodnost in kultura ne pomenijo nobene ovire za mirno sožitje in da skupno življenje, delo in skupni interesi združujejo in povezujejo ljudi bolj kot jezik in rod. Pribila je, da se kulturne dobrine prevzemajo, menjavajo in stapljajo po okusu, potrebi in interesih ljudi, ne pa po umišljenih pravilih nacistov in da je kultura, ki se rodi ob tem spajanju, nekaj čisto novega, posebnega, kar se ne da enačiti s starim. In kaj je še odkrila: da je človek kot rastlina sad zemlje, na kateri biva, ki ga redi, in da ga ta zemlja nepremagljivo privlači k sebi, ga oblikuje po svoje, »mu da svoj pečat«. To je razložila ob primeru nemških izseljencev povratnikov, odtrganih od rodne grude, ki se po vsem razlikujejo od svojih rojakov v Rajhu in to tudi sami instinktivno čutijo.

Nemajhna in ne zadnja zasluga dr. Weber-Kellermannove pa je tudi to, da je opozorila na etnografijo kot eno tistih znanosti, ki bo najlažje poiskala sredstva za spoznavanje, spoštovanje in zблиževanje narodov in ustvarila pogoje za ugodno ozračje in harmonijo v družini narodov. Nemški etnografi bodo docela ozdravljeni takrat, kadar bodo ozko vprašanje »kaj služi nemštvu« razširili v »kaj služi vsemu človeštvu«. Nič ni vredna nobena znanost, ki ne služi blaginji vseh ljudi na zemlji!

A. S.

MED KNJIGAMI

ALOJZ REBULA, SENČNI PLES

V letošnji redni knjižni zbirki Slovenske matice sta izšli deli dveh sodobnih slovenskih pisateljev iz Trsta, in sicer Alojza Rebule *Senčni ples** in Borisa Pahorja *Na sipini*. Oba, Rebula in Pahor, sodita poleg primorskega rojaka Danila Lokarja, ki je po letih sicer mnogo starejši, a je resnično stopil pred slovenske bralce šele v zadnjih letih, med vsekakor zanimiva imena našega povojnega slovstva. Zapadni del naše dežele, predvsem pa Trst, je našel v obeh imenovanih pisateljih svoja literarna glasnika, saj tako Rebula kakor Pahor zajemata snov za svoja dela iz življenjske problematike tržaške sodobnosti in bližnje preteklosti. Medtem ko Koroška literarno skorajda molči, kot je molčala pred Prežihovim Vorancem, pa v zapadnih pokrajinah slovenska knjižna beseda iz-

* Alojz Rebula, *Senčni ples*. Izdala Slovenska matica, Ljubljana 1960. Str. 570.

pričuje svojo prisotnost in voljo do življenja in razvoja. To dejstvo je v kulturnepolitičnem pogledu vsekakor zelo razveseljivo in ugotoviti moramo, da imajo leposlovnna dela, ki nastajajo onkraj meje, spričo svoje vrednosti rodovitno funkcijo v naši sodobni literaturi. Tako pri Rebuli kakor pri Pahorju imamo opravka z izrazitimi regionalno-tematskimi osnovami umetniškega izpovedovanja. Toda opomniti moramo, da njuna dela prav zaradi tega živo posegajo v problematiko naše sodobne nacionalne usode in da se z njimi dopolnjuje in širi snovni in idejni svet današnje domače proze. Biti danes slovenski pisatelj v Trstu nikakor ni preprosta zadeva. Že dejstvo, da knjige obeh imenovanih pisateljev izhajajo tostran meje in ne v Trstu ali v Gorici, nam precej jasno priča o težavah, s katerimi mora računati pri svojem delu slovenski avtor v zamejstvu. To dejstvo pa je tembolj neprijetno, če pomislimo, da je na Primorskem celo v dobi med dvema vojnama in pod fašistično dominacijo obstajala slovenska založniška dejavnost in da je marsikateri spis Franceta Bevka in drugih pisateljev izšel v Gorici in Trstu.

In prav o bridkosti in težavah slovenskega pisatelja v Trstu nam pripoveduje roman *Senčni ples*. Pripoved je časovno in snovno omejena na dobo, ko je v Trstu delila pravico še angloameriška vojaška uprava, ki si s svojo dejavnostjo in politiko do slovenskega življa ni pridobila nič kaj prida slovesa. Roman je postavljen v razmere, ki nudijo pisatelju bogato in tudi zelo zanimivo gradivo. Zaradi idejne aktualnosti zahteva to gradivo širok in pronicljiv pogled, pa tudi razumevanje mnogokaterih plasti družbenega, kulturnega in političnega dogajanja v Trstu po koncu druge svetovne vojne. Toliko bolj, ker gre v našem primeru za eno najbolj nevalgičnih točk povojnega sveta, na kateri so se že v junijskih dneh 1945. leta z vso ostrino spopadla načela samoodločbe narodov z realnostjo povojnih odnosov.

V središču pisateljeve pozornosti stojita brata Silvan in Sandro Kandor. Prvi je od nog do glave izobraženec, učitelj slovenskega jezika. Sprva poučuje na šoli, a se kmalu poslovi od pedagoške službe in se zaposli kot prevajalec v zavezniškem uradu. Rebula je svojega junaka, v katerem zlahka odkrijemo mnogo avtobiografskih potez, povzdignil tudi s tem, da ga je obdaruil s pisateljstvom, umetništvom. Silvan Kandor je tedaj spet značilna in pogosta figura naše proze, v kateri se združuje čuvar slovenske samobitnosti s pisateljem. Za slovenski tržaški list, ki ga pisatelj malce trpko simbolično imenuje *Cupa*, piše Silvan Kandor od številke do številke »povest iz slovenske revščine«. Fabulativno gradivo te povesti se prepleta s pripovedjo o življenjskih dogodkih Silvana Kandorja. Rebula se ni dotaknil zgolj nekaterih mučnih vprašanj svojega in Kandorjevega ustvarjalnega procesa, marveč se je dotaknil tudi vprašanj junakovega duhovnega in fizičnega obstoja v težkih socialnih, političnih in kulturnih razmerah. Zato je povest, ki jo piše Silvan Kandor, predvsem dejanje nacionalne kljubovalnosti in človeške vztrajnosti in šele nato tudi literarno, oziroma umetniško dejanje. Duhovna, lahko pa bi dejali tudi kulturna in literarna navezanost na domačo zemljo daje živo moč Silvanu Kandorju; z njo se krčevito oklepa tržaških tal, ne da bi mislil na možnost pobega ali sramotnega umika. Silvan Kandor mora zaradi svoje poklicne in artistske usmerjenosti sprejeti »tržaški način življenja«. Na voljo mu ni nikakršna izbira, zakaj narava njegovega poklica je takšna, da se lahko udejstvuje samo tam, kjer lahko živi tudi beseda njegove pripovedi, Kandor ne zmaga ne v krogu svoje družine in ne kot pisatelj.

Zato zaključni stavek romana, ki napoveduje Kandorjevo vrnitev v temo, zveni resnično in trpko kot simbol določenega človeškega in nacionalnega položaja.

Brat Sandro je čisto Silvanovo nasprotje. Nekdanji partizan in delavec se bedno preživlja s priložnostnim delom na železniški progi. Ko omaga in se naveliča preganjanja in životarjenja, se prijavi na emigracijskem uradu. Kmalu nato bržčas za vedno zapusti domačo zemljo, ki mu ni nudila ne obstoja ne kruha. S Sandrom nam je pisatelj predstavil poseben tip iz tržaškega okolja, ki bržkone ni maloštevilen. Gre za človeka, ki je klonil zaradi nerazrešljivih eksistenčnih problemov, izgubil svojo moralno moč in se zato ne zna več bojevati in vztrajati. Izguba domoljubne zavesti in samozavesti pa je končno za vselej porušila tudi njegov intimni, čustveni stik z narodnim občestvom. Sandro je utrujen bojevnik, a Avstralija, kamor odhaja, je zanj dežela, v kateri upa razrešiti svoje probleme in krati za vselej pokopati in uničiti lastno preteklost.

Z usodo obeh bratov in seveda tudi širšega okolja, rodbinskega in mestnega, v katerem živita Sandro in Silvan, je pisatelj vsekakor želel opisati značilnosti eksistenčnih bojev slovenskega človeka v Trstu in skozi prizmo tega boja pregledati njegovo moralno in nacionalno vzdržljivost. Pisatelj je svoje delo označil s temi besedami: »To je povest današnje evropske tesnobe, gledane skozi prizmo tržaških razmer pod angloameriško vojno upravo, ko je na slovenskega človeka legla za nameček še zavest dušeče nacionalne odrinjenosti. Je obenem zgodba brezposelnosti in umetniškega ustvarjanja, kraške narave in predsmrtnih občutij, nacionalne in atomske tesnobe, speljana od kmečke kuhinje do mestnega bara, od delovišča na progi do zavezniškega urada, od pomladno ozelenelih ograd do intelektualnega salona, vse na ozadju vmesne zgodbe o potujčenem Jerobniku, kratki povesti v povesti.« Senčni ples vsekakor odlikuje zelo aktualna snov, ki je pisatelju nudila zaradi svoje posebne narave dovolj možnosti, da je lahko izpovedal in opisal svoj odnos do vsega tistega, kar muči tržaškega človeka in načenja njegovo moralno in narodnostno bit. Razumljivo je, da Silvan uživa vso pisateljevo naklonjenost in bo užival tudi bralčevo, medtem ko se postava Sandra kaže v nekoliko nejasni luči, čeprav ni mogoče reči, da je ta oseba plod konstrukcije. Vendar mu je pisatelj posvetil premalo pozornosti, zaradi česar je videti Sandrov čustveni in idejni svet nekoliko poenostavljen, kajti nagibi, ki uravnavajo njegovo dejavnost, niso našli v pripovedi otipljivega in stvarnega izraza.

Kljub posameznim sugestivnim prizorom in zanimivim osebam (profesor De Martinis, Abdon Grudova, Borut Ardenjak, mati) pa Senčni ples ne izpolnjuje obljub, ki jih napovedujejo malo prej navedene pisateljeve besede. Delu manjka notranjega ognja, ki ga ni mogla nadomestiti pisateljeva precejšnja intelektualna zavzetost, s katero je predstavil oba brata Kandorja. Delo ni strnjeno in etnotno organizirano. Avtorjevo omahovanje med objektivnim življenjskim gradivom in avtobiografsko izpovednostjo in analizo lastnih pisateljskih problemov je pripovedi v očitno škodo. Z zgodbo o tržaškem profitarju in renegatu Jerneju Jerobniku, oziroma Bortolu Gerrobiju je pripoved krenila po ne docela zanesljivih in varnih poteh. Premalo je namreč vraščena v roman, da bi lahko postala njegov naravni in tudi nepogrešljivi del. Kljub avtorjevemu prizadevanju, da bi pripoved snovno čim bolj razširil, Senčni ples vendarle ni široka, epična podoba dogajanja na tržaških

tleh v prvih povojnih letih. Delo je ostalo v mejah lirično obarvane družinske kronike, ki jo dopolnjujejo fragmentarni orisi in oznake povojnih tržaških razmer in posamezni esejistični ekskurzi o nacionalnih in kulturnih problemih tržaških Slovencev. Kljub omenjenim hibam pa je roman vendarle simpatičen in izpolnjuje vrzel v našem sodobnem slovstvu. Zato bo Senčni ples bržkone našel precej bralcev zlasti v tistem svetu, iz katerega je izšel in kateremu je v prvi vrsti tudi namenjen kot opomin in vzpodbuda.

Bojan Štih

BRANKO RUDOLF, ŽVEGLA POTEPUHOVA

Bibliografija Branka Rudolfa izkazuje sodobnega polihistorja: urednik, komentator različnih literarnih in poljudnoznanstvenih del, umetnostni in literarni kritik, posredovalec tujih, Slovincem malo znanih, eksotičnih kultur (n. pr. razstava vzhodnoazijskih umetnin), prozaist in pesnik.

Letos je izšla v knjižni obliki Rudolfova zbirka zanimivih pesmi: Žvegla potepuhova. Muzika tega gmajn folka plajšarjev, komediantov, godcov, mamežov, sejmskih pevcov, želarov, težakov, študentov no sromakov vsake sorte. Po zgledi stare, ali dobre navade potepuške no lajnarske balade vkup spravil Branko Rudolf iz Konjic doma.

Knjižica obsega devetintrideset »villonovskih« ali »kerempuhovskih« pesmi (avtorjeva oznaka), preprosto in domače napisano spremno besedo, ki razlaga nastanek, namen, vsebino in jezik teh pesmi in govori o pesniku samem. Opombe k pesmim in slovarček tujih in manj znanih besed dopolnjujejo in razjasnjujejo tekst.

Branko Rudolf je hotel s temi pesmimi predvsem izpolniti vrzeli v slovenskem ljudskem izročilu. Zdi se, da je ta želja močnejša od lastne pesniške ambicije. Ob študiju ljudskih pesmi, ki so spremljale našega človeka od njegovega vstopa v zgodovino do današnjih dni, je ugotovil, da so nekatera pomembna obdobja in dogodki komaj omenjeni v njih. Kljub štrekljevemu epohalnemu delu in trudu mnogih drugih zapisovalcev se je avtor sam prepričal, da brez števila odličnih pesmi še vedno ni v evidenci raziskovalcev. Tako stanje je razumljivo, če upoštevamo eno od bistvenih značilnosti ustnega izročila — nenehno spreminjanje in nastajanje novega. Nemogoče bi bilo ob še tako dobro organiziranem zbirateljskem delu trditi, da smo zasledili in zbrali vse pesmi. Toliko teže je to v primeru, ko gre za ljudsko pesniško blago preteklih stoletij, ki je bilo v času, ko se je začelo zanimanje zanj, le še malo ohranjeno. Skromnost ljudskega pesniškega inventarja s posameznih tematskih območij nam deloma razloži tudi historiat pojmovanja tradicionalne književnosti: dela tako imenovanih ljudskih pesnikov često niso imeli za prave ljudske pesmi (pohorski Vodovnik, dolenski pevec in godec Ivan Rupnik — Može in številni drugi), njihovi verzi niso bili tiskani niti ne zapisani. Danes je tako gledanje korigirano, vendar se je prav zaradi tega marsikaj za vedno zgubilo.

Vse te okoliščine so vzrok, da je v zakladnici slovenskih ljudskih pesmi n. pr. zelo malo takih, ki govorijo o uporih, čeprav punt, tak ali drugačen, spremlja tako rekoč vsa naša zgodovino. Kar ne moremo si misliti, da bi

* Branko Rudolf. Žvegla potepuhova. Založba Obzorja, Maribor 1960.